

**GEDRAGSCODE NATUURBEHEER
2016-2021**

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
2. Uitgangspunten	3
3. Reikwijdte	4
4. Toepassing	5
5. Afwijken	5
6. Begrippen.....	7
7. Algemene maatregelen	9
8. Natuurkalenders	11
I Begrazen van natuurterreinen	11
II Omzagen en afzetten van houtige beplantingen.....	12
III Plaggen, chopperen, maaien en strooisel vegen van heide	14
IV Branden van heide	15
V Beheer van weidevogelgrasland.....	16
VI Beheer van bijzondere gras- en hooilanden.....	17
VII Maaien van rietland	18
VIII Schonen en baggeren van poelen en waterlopen.....	19
IX Akkerwerkzaamheden	20
X Onderhoud van gebouwen en bouwwerken.....	21
BIJLAGEN.....	22
Bijlage 1 Wettelijk kader	22
Bijlage 2 Beschermde inheemse dier- en plantensoorten Flora- en faunawet.....	23
Bijlage 3 Checklist natuurbeheer	27

1. Inleiding

De eerste Gedragscode natuurbeheer is opgesteld door het Boschap met medewerking van Staatsbosbeheer, SBNL, Natuurmonumenten, De Landschappen, de Federatie Particulier Grondbezit en anderen.

De Gedragscode natuurbeheer is geen wetgeving, maar is wel een op de wet gebaseerd hulpmiddel waarmee beheerders van natuur reguliere werkzaamheden kunnen uitvoeren zonder in strijd te handelen met de Flora- en faunawet.

De eerste Gedragscode natuurbeheer gold tot 21 april 2015. Naar aanleiding van de evaluatie daarvan heeft de Vereniging van Bos- en Natuurterreineigenaren (VBNE) als nieuwe eigenaar van de Gedragscode natuurbeheer, de Gedragscode natuurbeheer herzien, zodat deze eenvoudiger wordt in het gebruik, en ter goedkeuring voorgelegd aan de staatssecretaris van Economische Zaken.

De VBNE organiseert jaarlijks bijeenkomsten om de praktische uitvoering van de Gedragscode Natuurbeheer met de gebruikers ervan te bespreken en om eventuele knelpunten te signaleren die van belang kunnen zijn bij een volgende herziening.

2. Uitgangspunten

Voor goed begrip van de Gedragscode natuurbeheer is het van belang om enkele uitgangspunten, die bij het opstellen daarvan een rol hebben gespeeld, toe te lichten.

Belang voor natuurterreineigenaren

Natuurbeheer door professionele organisaties is gebaseerd op hun doelstellingen en begint met het maken van consistente en landschap-ecologisch verantwoorde keuzes over de natuurdoelen voor een gebied. In het verlengde van die doelen zal de beheerder keuzes maken over de uit te voeren maatregelen.

Bij het uitvoeren van reguliere maatregelen heeft een beheerder vaak te maken met de aanwezigheid van zwaarder beschermde plant- en diersoorten. Door het uitvoeren van zulke maatregelen kunnen exemplaren van deze zwaarder beschermde soorten worden verstoord of beschadigd, terwijl het voor duurzame instandhouding van de juiste habitat voor die soorten juist noodzakelijk kan zijn om die maatregelen te nemen. Door bij het reguliere beheer te werken volgens de Gedragscode natuurbeheer wordt optimaal voldaan aan zowel de belangen van duurzame instandhouding van habitats, als aan de belangen van bescherming van individuele exemplaren van soorten. Door met de Gedragscode natuurbeheer te werken voorkomt de beheerder bovendien dat hij in strijd met de Flora- en faunawet handelt.

Behoud habitat staat voorop

Het is niet mogelijk om soorten in stand te houden wanneer de habitats van die soorten niet in stand worden gehouden. Dit kan worden geïllustreerd met een voorbeeld:

Om een dotterbloemhooiland in stand te houden en om te voorkomen dat een verschuiving naar een ander type natuur optreedt, moet zo'n hooiland in de zomer worden gemaaid. Maar op dat moment kan daar een individu van een zwaarder beschermde soort aanwezig zijn, bijvoorbeeld een ringslang. In zo'n geval is de instandhouding en ontwikkeling van het graslandhabitat - en daarmee het uitvoeren van de maatregel - belangrijker dan het behoud van het specifieke individu. Zonder habitat zal immers de soort ter plaatse niet kunnen voortbestaan.

De opstellers van de Gedragscode natuurbeheer hebben daarom het belang van de instandhouding of versterking van een bepaald type natuur (habitat) in beginsel voorop gesteld. De Gedragscode natuurbeheer stelt echter wel zodanige voorwaarden aan de uitvoering van zulke maatregelen, dat populaties van soorten geen onaanvaardbaar schade kunnen oplopen.

Professionele beheerders gaan verder

De Gedragscode natuurbeheer beschrijft de basisvoorwaarden die nodig zijn om maatregelen zodanig zorgvuldig uit te voeren dat zwaarder beschermde soorten daarbij niet geschaad worden, althans dat eventuele schade aan zwaarder beschermde soorten tot een minimum beperkt blijft. Vaak zal een professionele natuurbeheerder in zijn voorzorg echter verder gaan dan volgens de Gedragscode natuurbeheer nodig is. Ook dit kan met een voorbeeld worden verduidelijkt:

In de Gedragscode natuurbeheer is bij de natuurkalender voor het beheer van weidevogelgrasland aangegeven dat er gemaaid kan worden in het broedseizoen, mits de nesten en de kuikens ontzien worden. Uiteraard is het nóg beter om in het broedseizoen volledige rust te garanderen voor de weidevogels. Bij de meeste terreinbeherende organisaties is het dan ook gebruikelijk dat waar mogelijk geen werkzaamheden in het broedseizoen worden uitgevoerd.

Flexibiliteit

In de Gedragscode natuurbeheer is niet beschreven wat het optimale beheer is voor een soort of soortgroep. Daarvoor is de Gedragscode natuurbeheer niet geschikt, omdat optimaal beheer soort- en gebiedspecifiek maatwerk vereist. Optimaal beheer wordt doorgaans beschreven in beheerplannen en leefgebiedplannen.

Het is een bewuste keuze van de opstellers om in de Gedragscode natuurbeheer voldoende ruimte te geven aan de beheerder om maatregelen waar mogelijk naar vrijheid in te richten en uit te voeren. Deze flexibiliteit is noodzakelijk om het natuurbeheer op een optimale manier te kunnen uitvoeren en in te kunnen spelen op de specifieke omstandigheden ter plaatse. Er dan is dan ook naar gestreefd het aantal voorwaarden niet groter dan nodig te maken. Het staat de beheerder bij de uitvoering van natuurbeheer uiteraard vrij om verder te gaan dan wat de Gedragscode natuurbeheer voorschrijft.

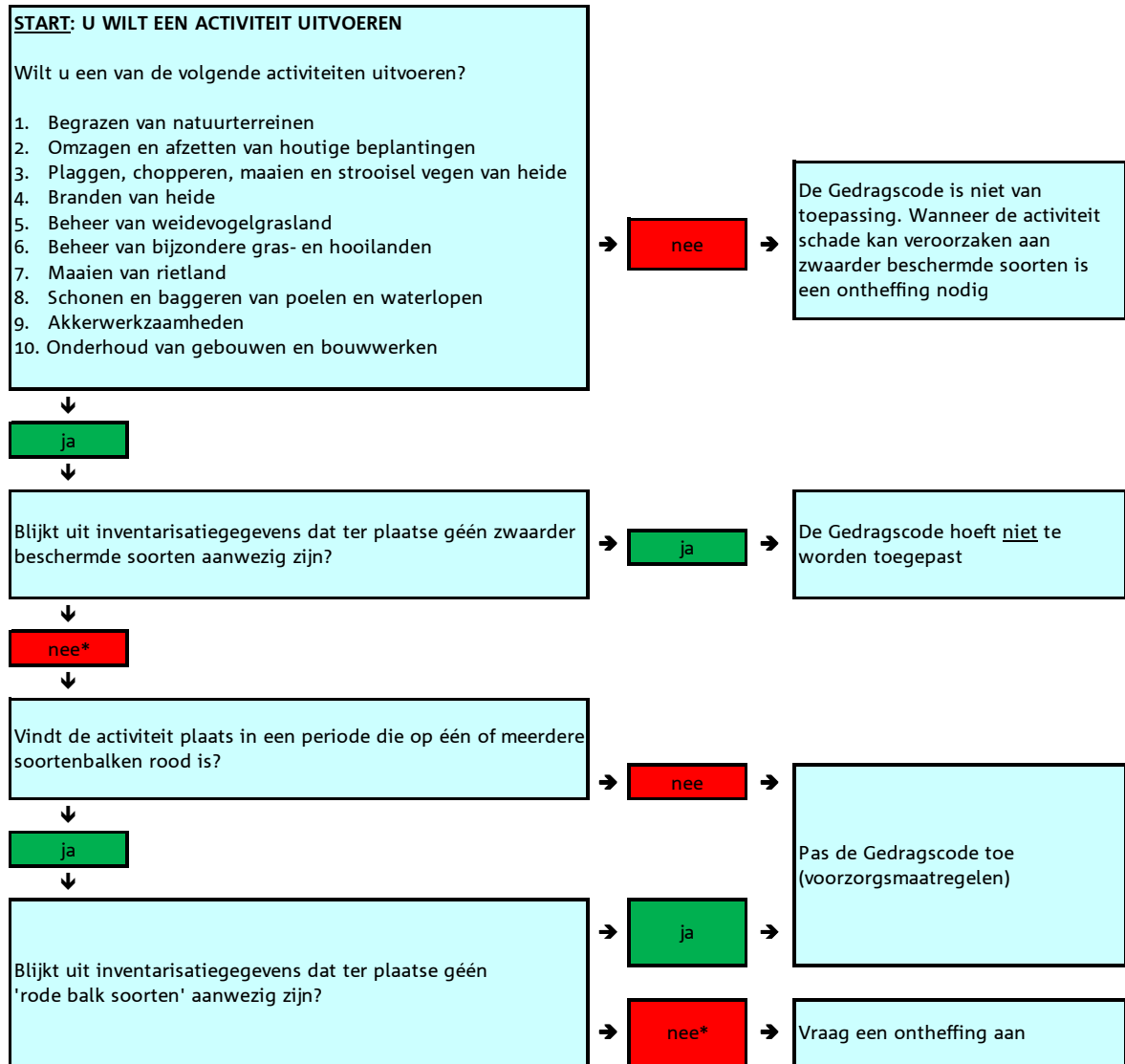
3. Reikwijdte

De Gedragscode natuurbeheer geeft regels voor de planning en de uitvoering van natuurbeheermaatregelen en geldt voor heel Nederland. Wanneer een natuurbeheerder deze regels volgt, zullen mogelijk negatieve effecten van de werkzaamheden voor de te beschermen soorten beperkt blijven. Er geldt dan een vrijstelling van de verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet en de beheerder hoeft géén ontheffing aan te vragen.

Wanneer sprake is van grootschalige ingrepen die erop zijn gericht om knelpunten in het systeem op te heffen en biotoopontwikkeling mogelijk te maken, zal er vaak sprake zijn van inrichtings- en/of herstelmaatregelen. Voor zulke maatregelen geldt géén vrijstelling op basis van de Gedragscode natuurbeheer. In deze gevallen moet de beheerder wél een Flora- en faunawet ontheffing aanvragen. Overigens is zo'n ontheffing niet nodig wanneer er geen (zwaarder) beschermde soorten (zie onderstaand kader) in het gebied aanwezig zijn; de werkzaamheden kunnen dan immers nooit leiden tot overtreding van de verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet.

4. Toepassing

Wanneer wordt de Gedragscode natuurbeheer in de praktijk nu toegepast? Hiervoor kan de volgende 'routekaart' worden gebruikt:

* Dit kan ook betekenen dat er geen of onvoldoende inventarisatiegegevens voorhanden zijn; in dat geval kan, wanneer nodig of gewenst, een (nieuwe) inventarisatie plaatsvinden.

Voor een aantal zwaarder beschermde soorten zijn soortbeschermingsplannen opgesteld, zoals voor akkerplanten, hamster, boomkikker, grauwe kiekendief, kwartelkoning, etc. In de situaties dat betrokken soorten aangetroffen worden, verdient het aanbeveling de betreffende soortenplannen te raadplegen voor het uitvoeren van de beheermaatregel.

5. Afwijken

Afwijking van een in de Gedragscode natuurbeheer beschreven gedragsregel is slechts mogelijk wanneer wordt voldaan aan de volgende voorwaarden:

1. In het beheerplan/werkplan wordt overtuigend gemotiveerd waarom het in dat concrete geval niet mogelijk is, of, gelet op de negatieve effecten voor de betreffende soort(en), niet wenselijk is om te handelen volgens de in de Gedragscode natuurbeheer beschreven gedragsregel;
2. In het beheerplan, het werkplan of in de checklist wordt door een ecologisch deskundige overtuigend gemotiveerd waarom de gekozen alternatieve werkwijze voor de betreffende soort(en) minimaal hetzelfde voorzorgseffect heeft als de in de Gedragscode natuurbeheer beschreven gedragsregel, dan wel een gunstiger effect heeft;
3. Deze gedocumenteerde motivering is te allen tijde beschikbaar ten behoeve van het toezicht op de naleving van de wet. Op verzoek van handhavende instanties wordt onverwijld inzage gegeven of wordt een afschrift verstrekt.

Wanneer wordt afgeweken met inachtneming van deze voorwaarden, geldt dat de Gedragscode natuurbeheer correct wordt nageleefd.

Calamiteiten

Wanneer in verband met calamiteiten, of in het belang van de veiligheid werkzaamheden moeten plaatsvinden die geen uitstel kunnen velen, worden daarbij zoveel als redelijkerwijs mogelijk de gedragsregels van deze Gedragscode natuurbeheer in acht genomen. Het gaat om werkzaamheden zoals het ruimen van materiaal na storm- en andere natuurrampen, het optreden tegen ziekten en plagen en het bestrijden van schadelijke of plaagsoorten. Dit geldt ook voor het ondernemen van activiteiten als gevolg van opgelegde acties, bijvoorbeeld bij dierziektebestrijding, de toepassing van verordeningen zoals bij de distelbestrijding en bij de bestrijding van bacterievuur en iepziekte. Waar mogelijk wordt het advies ingewonnen van een ecologisch deskundige.

Calamiteiten, de wijze waarop de schade daarna beperkt is en de effecten die dit heeft gehad dienen ook te worden vastgelegd.

6. Begrippen

In de Gedragscode natuurbeheer wordt een aantal begrippen gebruikt waarvan duidelijk moet zijn wat daarmee wordt bedoeld. Hieronder volgt een overzicht:

Aannemer:	<p>De persoon die terzake van de Gedragscode natuurbeheer door het bedrijf dat of de organisatie die de natuurwerkzaamheden uitvoert is aangewezen om tegenover de beheerder op te treden als vertegenwoordiger van het bedrijf en om leiding te geven aan de werkzaamheden.</p> <p>Wanneer de werkzaamheden worden uitgevoerd door (medewerkers van) de beheerder zelf, dan moet voor 'de aannemer' worden gelezen: 'De persoon die terzake van de Gedragscode natuurbeheer door de beheerder is aangewezen om leiding te geven aan de werkzaamheden.'</p>
Beheerder:	<p>Beheerder van natuur die bevoegd is opdracht te geven tot het verrichten van natuurwerkzaamheden. Ook een pachter van natuurgrond kan beheerder zijn, bijvoorbeeld wanneer hij op basis van het pachtcontract beheermaatregelen moet nemen.</p>
Checklist natuurbeheer:	<p>Formulier waarop afspraken tussen beheerder en aannemer worden vastgelegd voor de naleving van de Gedragscode natuurbeheer. Zie bijlage 3.</p>
Inventarisatiegegevens:	<p>Gegevens die door een inventarisatiedeskundige verzameld zijn, door middel van een als doeltreffend aanvaarde en op de soort gerichte methode van inventariseren. Inventarisatiegegevens dienen voldoende actueel en in ieder geval niet ouder dan vijf jaar te zijn, aansluitend bij de frequentie van de gegevensverzameling in het kader van de Subsidieregeling Natuur en Landschap (SNL).</p> <p>Een inventarisatiedeskundige is iemand die ter zake aantoonbare ervaring en kennis heeft op het gebied van soortspecifieke ecologie doordat hij of zij:</p> <ul style="list-style-type: none">- op HBO- of universitair niveau een opleiding heeft genoten met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie; en/of- op MBO niveau een opleiding heeft afgerond met als zwaartepunt de Flora-en faunawet, soortenherkenning en zorgvuldig handelen ten opzichte van die soorten; en/of- als ecooloog werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau dat is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus en/of werkzaam is voor een terreinbeherende organisatie; en/of- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenbescherming en is aangesloten bij en werkzaam voor de daarvoor in Nederland bestaande organisaties (zoals bijvoorbeeld Das en Boom, Zoogdiervereniging VZZ, RAVON, Vogelbescherming Nederland, Vlinderstichting, Natuurhistorisch Genootschap, KNNV, NJN, IVN, EIS Nederland, FLORON, SOVON, STONE, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, de Provinciale Landschappen en Stichting Beheer Natuur en Landelijk Gebied), en/of- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenmonitoring en/of -bescherming.
Kwetsbare periode:	<p>In de kwetsbare periode geldt 'ja, mits'. Uitvoering van werkzaamheden kan in</p>

die periode plaatsvinden wanneer dat noodzakelijk is, maar dan wel met de nodige aanvullende voorzorgsmaatregelen. Bij de voorzorgsmaatregelen van een kalender is aangegeven welke voorzorgsmaatregelen specifiek van toepassing zijn op de kwetsbare periode.

Natuurwerkzaamheden:

De werkzaamheden die zijn opgenomen in hoofdstuk 8, met inbegrip van eventuele voorbereidende werkzaamheden hiervoor. Er wordt ook wel gesproken over '(beheer)maatregelen' of 'activiteiten'.

Ontheffingsperiode:

In deze 'rode' periode kunnen de werkzaamheden alleen maar worden uitgevoerd wanneer een ontheffing is verkregen en de voorwaarden van die ontheffing worden nageleefd, tenzij aangetoond is dat er geen beschermde soorten aanwezig zijn.

Voorkeursperiode:

De werkzaamheden worden bij voorkeur in deze periode uitgevoerd. In deze periode kunnen algemeen geldende voorzorgsmaatregelen aan de orde zijn, die dan staan vermeld bij de natuurkalender, zoals in hoofdstuk 8.

Voorzorgsmaatregelen:

Maatregelen ter bescherming van soorten, die moeten worden genomen wanneer een van de natuurwerkzaamheden van hoofdstuk 8 worden uitgevoerd, een en ander zoals beschreven bij de betreffende natuurkalender.

7. Algemene maatregelen

Bij de voorbereiding en uitvoering van één van de natuurwerkzaamheden die zijn opgenomen in hoofdstuk 8 wordt de benodigde zorgvuldigheid in acht genomen. Bij de voorbereiding en uitvoering van elk van die natuurwerkzaamheden worden de hierna volgende algemene maatregelen genomen, naast de voorzorgsmaatregelen die in hoofdstuk 8 zijn beschreven bij de diverse natuurkalenders.

LET WEL: De tijdvakken die in de natuurkalenders worden genoemd zijn niet absoluut. De gebruiker van de Gedragscode natuurbeheer zal de genoemde data altijd met verstand moeten toepassen. Zo kan het bijvoorbeeld zijn dat door een vroeger of later ingezet voorjaar een kwetsbare periode wat eerder of later begint dan in de kalender is vermeld.

1. Inventarisatie

Uit de voorzorgsmaatregelen bij een natuurkalender kan blijken dat bekend moet zijn of bepaalde zwaarder beschermde soorten, of rust- en verblijfplaatsen daarvan, in het gebied aanwezig zijn. In die gevallen dienen er gebiedsdekkende inventarisatiegegevens beschikbaar zijn. Uit de aard van de voorzorgsmaatregelen kan voortvloeien dat een inventarisatie moet plaatsvinden kort voordat de werkzaamheden beginnen, zodanig dat er nog maatregelen getroffen kunnen worden. Overigens: een bepaalde voorzorgsmaatregel, die nodig is wanneer bepaalde zwaarder beschermde soorten aanwezig zijn, kan uiteraard achterwege worden gelaten wanneer uit inventarisatiegegevens is gebleken dat die soorten niet aanwezig zijn. De inventarisaties dienen voldoende inzicht te geven in ruimtelijk voorkomen van soorten.

2. Checklist natuurbeheer

Met behulp van de natuurkalenders (zie hoofdstuk 8) vult de beheerder vóór aanvang van de werkzaamheden de Checklist natuurbeheer (zie bijlage 3) in en ondertekent deze. Ook de aannemer ondertekent als blijk van ontvangst, kennisname en akkoord. De Checklist natuurbeheer wordt in tweevoud opgemaakt; beheerder en aannemer behouden elk een getekend exemplaar. De checklist wordt ten minste twee jaar bewaard. De beheerder en/of de aannemer geven hun personeel en/of onderaannemers een kopie van de Checklist natuurbeheer en zorgen ervoor dat deze op het werk voorhanden is.

3. Verantwoordelijkheden

De beheerder en de aannemer zijn verantwoordelijk voor een adequate naleving van de algemene zorgplicht tijdens de uitvoering van de werkzaamheden, ook in gevallen waarin de Gedragscode natuurbeheer niet voorziet. De aannemer is verantwoordelijk voor het adequaat uitvoeren van de in de Gedragscode natuurbeheer en Checklist natuurbeheer beschreven maatregelen, ook wanneer deze in onderaanneming worden uitgevoerd. De beheerder houdt hierop toezicht. De beheerder is verantwoordelijk voor het toezicht op de toepassing van de Gedragscode natuurbeheer door de aannemer.

4. Niet gemarkeerde elementen en aangetroffen beschermde soorten

De beheerder en/of de aannemer instrueren hun personeel en eventuele onderaannemers om ook niet-gemarkeerde elementen en beschermde soorten, die tijdens de werkzaamheden worden aangetroffen, te sparen en te ontzien. Indien bij de uitvoering onverwacht de aanwezigheid van zwaarder beschermde soorten en broedende vogels wordt vastgesteld, wordt de uitvoering van de werkzaamheden aangepast conform de bepalingen van de Gedragscode natuurbeheer bij de desbetreffende natuurwerkzaamheid. De aannemer draagt er zorg voor dat hij hierover wordt geïnformeerd en informeert de beheerder.

5. Onvoorziene omstandigheden

Wanneer de beheerder of de aannemer tijdens de uitvoering onvoorziene omstandigheden constateert, worden deze ook in de verslaglegging van de uitvoering vastgelegd. Hierbij wordt aangegeven welke

maatregelen direct na deze constatering - waar mogelijk op advies van een ecologisch deskundige - zijn getroffen en hoe eventuele schade is hersteld of gecompenseerd.

8. Natuurkalenders

I. Begrazen van natuurterreinen

Algemeen

Begrazen kan plaatsvinden op een breed scala van natuurterreinen, zoals bijvoorbeeld graslanden en heidevelden.

Het gaat hier alleen om het begrazen met gehouden dieren. Het begrazen van natuurgebieden met verwilderde grote hoefdieren valt niet onder de werking van de Gedragscode natuurbeheer.

Kalender begrazen van natuurterreinen

	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sep	okt	nov	dec
Zoogdieren												
Broedvogels												
Reptielen												
Amfibieën												
Insecten												
Vaatplanten												
Kwetsbare periode												

Voorzorgsmaatregelen

ALTIJD:

- De algemene maatregelen worden altijd uitgevoerd (hoofdstuk 7).

KWETSBARE PERIODE:

De hierna genoemde voorzorgsmaatregelen gelden alleen in de kwetsbare periode. Deze maatregelen kunnen echter achterwege blijven wanneer uit inventarisatie is gebleken dat in het terrein geen zwaarder beschermde soorten aanwezig zijn die gevoelig kunnen zijn voor vertrapping en/of vraat, zoals grondbroeders en reptielen.

- In bos en bos met open plekken is de begrazingsdruk maximaal één GVE¹ per 3 ha. Op grasland en heide is de begrazingsdruk in weinig bodemvruchtbare terreinen maximaal één GVE per 2 ha. In bodemvruchtbare terreinen kan dit oplopen tot 1,5 GVE per ha.
- Bij hoogwatersituaties in uiterwaarden e.d. mag echter op de hogere terreindelen een hogere begrazingsdruk aan de orde zijn dan genoemd onder 2.
- Ook bij drukbegrazing mag een hogere begrazingsdruk aan de orde zijn dan genoemd onder 2. Dit kan een waardevolle beheermethode zijn voor kalkgraslanden, heischrale graslanden en heide. Voorwaarde daarbij is dat deze maatregel op beperkte schaal wordt uitgevoerd, waarbij in de nabijheid van de plaats waar deze maatregel wordt uitgevoerd voldoende uitwijkmogelijkheden bestaan voor de zwaarder beschermde soorten.
- Verder kan een hogere begrazingsdruk dan genoemd onder 2 worden toegepast, wanneer de plaatsen waar voor vraat en vertrapping gevoelige zwaarder beschermde soorten voorkomen worden uitgerasterd. Bij broedvogels kan een alternatief hiervoor zijn het aanbrengen van nestbeschermers.
- Wanneer in een terrein de Subsidieregeling Natuur- en Landschapsbeheer van toepassing is, kan buiten de periode van 1 april tot 1 juli een hogere begrazingsdruk worden toegepast dan genoemd onder 2, mits dit gebeurt in overeenstemming met de voorwaarden van het betreffende SNL pakket.

¹ GVE: Een grootvee-eenheid (GVE) is een landbouwkundige omrekeningsfactor. Elk rund ouder dan 2 jaar en een paard ouder dan 6 maanden komt overeen met 1 GVE, een rund van 6 maanden tot 2 jaar is 0,6 GVE. Schapen en geiten komen overeen met 0,15 GVE.

II. Omzagen en afzetten van houtige beplantingen

Algemeen

Het betreft hier het afzetten (incl. knotten) van geriefhoutbosjes, houtwallen, beplantingsstroken, singels, hagen, hakhout, griend, struweel en knobomen en het verwijderen van bosopslag in natuurterreinen. Het gaat hier niet om werkzaamheden in een bos; daarop is de Gedragscode zorgvuldig bosbeheer van toepassing.

Het belang ligt bij de hier bedoelde werkzaamheden in het algemeen bij broedvogels. Maar gezien de grote randlengte (overgangssituaties) en mantel- en zoomkenmerken kunnen ook andere (groepen) zwaarder beschermde soorten voorkomen.

Kalender omzagen en afzetten van houtige beplantingen

	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sep	okt	nov	dec
Broedvogels												
Reptielen												
Amfibieën												
Vaatplanten												
Kwetsbare periode												

Voorzorgsmaatregelen

ALTIJD:

- De algemene maatregelen worden altijd uitgevoerd (hoofdstuk 7).
- Bij de werkzaamheden wordt gebruik gemaakt van een vaste infrastructuur van wegen, paden en sporen, wanneer die ter plaatse aanwezig is.
- Werkzaamheden in één en dezelfde beplantingsstrook worden uitgevoerd in een doorlooptijd die zo kort is als redelijkerwijs mogelijk is. Ditzelfde geldt voor uitslepen en versnipperen.
- Niet omgezaagd worden:
 - Bomen met bewoonde of bewoonbare roofvogel- of uilennesten en
 - Bomen met een diameter > 30 cm waarin holen, spleten of rottingsgaten zijn vastgesteld, tenzij dit om veiligheidsoverwegingen noodzakelijk is.
 Het knotten van knobomen of het afzetten van hakhout of grienden kan wel plaatsvinden wanneer nesten of kenmerken als hiervoor genoemd aanwezig zijn, mits deze maatregelen niet worden uitgevoerd in de periode van 15 maart tot 1 augustus.
- Wanneer velling plaatsvindt in de nabije omgeving van een boom waarin zich een – al dan niet bewoond – roofvogel- of uilennest of boomarterlocatie bevindt, of waarvan bekend is dat die dient als vaste rust- of verblijfplaats van vleermuizen of steenuilen, is de valrichting altijd van de betreffende boom afgewend. Daarnaast blijven de bomen staan in de directe omgeving van holtebomen met verblijfplaatsen van vleermuizen. Zo wordt voorkomen dat het binnenklimaat van het vleermuisverblijf verandert.
- Werkzaamheden binnen een straal van 20 meter van een bewoonde dassenburcht vinden slechts plaats in de periode van 1 juli tot 1 december en uitsluitend voor zover daarbij geen gebruik wordt gemaakt van rijdend materieel.
- In leefgebieden van de boomkikker vinden werkzaamheden uitsluitend plaats in de periode van 1 november tot 1 februari. Braam- en andere struwelen worden daarbij alleen gefaseerd afgezet ter verjonging.
- In leefgebieden van de hazelmuis worden langs bosranden geen werkzaamheden uitgevoerd tussen 1 maart en 1 december. Aanwezige braam- en andere struwelen worden gespaard, tenzij voor de ontwikkeling van struweelgemeenschappen verjonging nodig is. Het afzetten vindt gefaseerd plaats. Zie ook Soortbeschermingsplan hazelmuis.

9. De strooisellaag en het aanwezige blad worden niet verwijderd, in verband met mogelijke overwinteringsplaatsen van reptielen en amfibieën, tenzij uit inventarisatie is gebleken dat er geen reptielen of amfibieën aanwezig zijn.
10. Wanneer zwaarder beschermde vlindersoorten aanwezig zijn, worden struweel en bosrandbegroeiing gefaseerd afgezet.

KWETSBARE PERIODE:

11. Wanneer zwaarder beschermde vaatplanten voorkomen, worden deze in de kwetsbare periode ontzien. Deze planten worden niet betreden en niet bedolven onder hout.
12. Wanneer zwaarder beschermde amfibieën voorkomen, worden deze in de periode waarin deze soorten kwetsbaar zijn (juli) ontzien door de werkzaamheden gefaseerd uit te voeren.

ONTHEFFINGSPERIODE:

13. In een periode die in een of meerdere van de soortenbalken rood is gekleurd kan niet worden gewerkt tenzij:
 - a. uit inventarisatie is gebleken dat de betreffende soorten niet aanwezig zijn, of
 - b. voorafgaand een ontheffing is verkregen.In afwijking hiervan kunnen werkzaamheden in geregistreerde eendenkooien ook plaatsvinden in de periode van 15 maart tot 1 april, ook wanneer daar broedvogels en/of reptielen aanwezig zijn. In deze situatie en periode kunnen de betreffende twee rode hokken in bovenstaande kalender als oranje worden gelezen.

III. Plaggen, chopperen, maaien en strooisel vegen van heide

Algemeen

Plaggen, chopperen en maaien van heide wordt uitgevoerd in twee verschillende situaties:

- Ter bestrijding van vergrassing in sterk vergraste heide;
- Voor het verjongen van verouderende heide.

Kalender plaggen, chopperen, maaien en strooisel vegen van heide

	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sep	okt	nov	dec
Zoogdieren												
Broedvogels												
Reptielen												
Amfibieën												
Insecten (vlinders)												
Vaatplanten												
Kwetsbare periode												

Voorzorgsmaatregelen

ALTIJD:

1. De algemene maatregelen worden altijd uitgevoerd (hoofdstuk 7).
2. Bij heideterreinen van 4 ha of kleiner wordt de maatregel jaarlijks op maximaal 25% van het terrein uitgevoerd.
3. Bij terreinen groter dan 4 ha, maar kleiner dan 10 ha, wordt de maatregel jaarlijks op maximaal één ha van het terrein uitgevoerd
4. Bij terreinen van 10 ha of groter wordt de maatregel jaarlijks op maximaal 10% van het terrein uitgevoerd.
5. Plagplekken zijn maximaal 0,5 ha groot.
6. Ten minste 10% van het aanwezige gras blijft behouden.
7. Bij het plaggen en chopperen, en bij het afvoeren van het materiaal wordt gebruik gemaakt van een vaste infrastructuur van wegen, paden en sporen, wanneer die ter plaatse aanwezig is.
8. Waardplanten van zwaarder beschermde soorten worden ontzien, zoals bijvoorbeeld het behouden van een aandeel dopheide wanneer het heideblauwtje aanwezig is.

KWETSBARE PERIODE:

9. Wanneer wordt gewerkt in de kwetsbare periode, worden de te plaggen plekken gecontroleerd kort vóór de uitvoering, als het ware 'voor de machine uit'. Eventueel aanwezige reptielen en amfibieën worden verjaagd of weggevangen. Als dieren worden gevangen en verplaatst worden deze teruggezet in een vergelijkbare en geschikte habitat in de omgeving in welke geen werkzaamheden (meer) plaatsvinden.
10. Wanneer wordt gewerkt in de kwetsbare periode worden de werkzaamheden in een en hetzelfde vak/afdeling uitgevoerd in een doorlooptijd die zo kort is als redelijkerwijs mogelijk. Dit geldt ook voor de afvoer van het materiaal.

ONTHEFFINGSPERIODE:

11. In een periode die in een of meerdere van de soortenbalken rood is gekleurd kan niet worden gewerkt tenzij:
 - a. uit inventarisatie is gebleken dat de betreffende soorten niet aanwezig zijn, of
 - b. voorafgaand een ontheffing is verkregen.

IV. Branden van heide

Algemeen

Branden gebeurt traditioneel in de nawinter, tijdens een droge periode waarin de strooisellaag nog vochtig is. Hierdoor blijft een deel van het in de strooisellaag overwinterende leven gespaard. Het spaart ook de slapende knoppen onderaan de struikheideplanten, die na het branden weer kunnen uitlopen.

Kalender branden van heide

	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sep	okt	nov	dec
Zoogdieren	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Broedvogels	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Reptielen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Vaatplanten	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Vlinders	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Kwetsbare periode				■	■	■	■	■	■	■	■	

Voorzorgsmaatregelen

ALTIJD:

- De algemene maatregelen worden altijd uitgevoerd (hoofdstuk 7).
- Bij heide terreinen van 4 ha of kleiner wordt de maatregel jaarlijks op maximaal 25% van het terrein uitgevoerd.
- Bij terreinen groter dan 4 ha, maar kleiner dan 10 ha, wordt de maatregel jaarlijks op maximaal één ha van het terrein uitgevoerd.
- Bij terreinen van 10 ha of groter wordt de maatregel jaarlijks op maximaal 10% van het terrein uitgevoerd.
- Brandplekken zijn maximaal één ha groot.
- Ten minste 10% van het aanwezige gras blijft behouden.
- Bij het branden en bij het afvoeren van het materiaal wordt gebruik gemaakt van een vaste infrastructuur van wegen, paden en sporen, wanneer die ter plaatse aanwezig is.

KWETSBARE PERIODE:

- Wanneer in de kwetsbare periode zwaarder beschermde zoogdieren aanwezig zijn, worden deze van het te branden terrein verjaagd of verplaatst. Bij verplaatsing dienen de dieren te worden teruggezet in een vergelijkbare en geschikte habitat in de omgeving in welke geen werkzaamheden (meer) plaatsvinden.

ONTHEFFINGSPERIODE:

- In een periode die in een of meerdere van de soortenbalken rood is gekleurd kan niet worden gewerkt tenzij:
 - uit inventarisatie is gebleken dat de betreffende soorten niet aanwezig zijn, of
 - voorafgaand een ontheffing is verkregen.

V. Beheer van weidevogelgrasland

Algemeen

Het gaat hier om werkzaamheden in graslanden met als primaire doelstelling het instandhouden en bevorderen van de weidevogelstand. Er wordt hier uitgegaan van graslanden waar behalve broedvogels geen andere zwaarder beschermde soorten aanwezig zijn of zouden kunnen zijn. Is dit wel het geval, dan is paragraaf 4.7 van toepassing (bijzondere gras- en hooilanden).

Kalender beheer weidevogelgrasland

	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sep	okt	nov	dec
Broedvogels												
Kwetsbare periode												

Voorzorgsmaatregelen

ALTIJD:

1. De algemene maatregelen worden altijd uitgevoerd (hoofdstuk 7).
2. Vanwege de mogelijke aanwezigheid van kuikens wordt bij het maaien e.d. zodanig gewerkt dat de kuikens kunnen ontsnappen.
3. Bij aanwezigheid van kwartelkoningen en/of kwartels wordt het maaibeheer aangepast. Tot half augustus worden geen maaiwerkzaamheden uitgevoerd binnen een gebied van één ha rondom de roeplaats. Wanneer niet bekend is waar de vogels zich bevinden, worden tot half augustus helemaal geen maaiwerkzaamheden uitgevoerd in het gebied. Zie ook het Soortbeschermingsplan kwartelkoning.

KWETSBARE PERIODE:

4. In de kwetsbare periode worden over de hele oppervlakte geen veldwerkzaamheden uitgevoerd wanneer de nesten van de weidevogels niet of onvolledig zijn gekarteerd.
5. In de kwetsbare periode wordt bij alle werkzaamheden in die periode minimaal 5 meter uit de buurt van de gekarteerde nesten gebleven.

VI. Beheer van bijzondere gras- en hooilanden

Algemeen

Bijzondere gras- en hooilanden zijn gras- en hooilanden waar naast broedvogels ook andere zwaarder beschermde soorten (kunnen) voorkomen. Het kan bijvoorbeeld gaan om kalkgraslanden, blauwgraslanden, dotterbloemgraslanden, heischrale graslanden, stroomdalgraslanden, graslanden in duinvalleien, trilveengraslanden, graslanden van dijken en zeggenvegetaties.

De maatregelen kunnen onder meer zijn: maaien, bemesten, slepen, rollen, schudden, wiersen, oprapen, afvoeren en bekalken. Begrazen valt hier echter niet onder. Zie daarvoor paragraaf 4.2.

Kalender beheer bijzondere gras- en hooilanden

	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sep	okt	nov	dec
Zoogdieren												
Broedvogels												
Reptielen												
Amfibieën												
Insecten												
Vaatplanten												
Kwetsbare periode												

Voorzorgsmaatregelen

ALTIJD:

- De algemene maatregelen worden altijd uitgevoerd (hoofdstuk 7).
- Bij aanwezigheid van kwartelkoningen en/of kwartels wordt het maaibeheer aangepast. Tot half augustus worden geen maaierwerkzaamheden uitgevoerd binnen een gebied van één ha rondom de roepplaats. Wanneer niet bekend is waar de vogels zich bevinden, worden tot half augustus helemaal geen maaierwerkzaamheden uitgevoerd in het gebied. Zie ook het Soortbeschermingsplan kwartelkoning.

KWETSBARE PERIODE:

- In de kwetsbare periode wordt bij terreinen groter dan 5 ha ten minste 5% met een minimum van 0,5 ha niet gemaaid en bij terreinen van 5 ha of kleiner ten minste 10% niet gemaaid, tenzij er al voldoende dekking (ruigte, houtwallen, oevers, bosjes) in of langs het terrein aanwezig is.

ONTHEFFINGSPERIODE:

- In een periode die in een of meerdere van de soortenbalken rood is gekleurd kan niet worden gewerkt tenzij:
 - uit inventarisatie is gebleken dat de betreffende soorten niet aanwezig zijn, of
 - voorafgaand een ontheffing is verkregen.
 In afwijking hiervan kan bij toepassing van verschrallingsbeheer en bij de instandhouding van dotterbloemgraslanden, trilvenen en zeggengemeenschappen wél worden gemaaid in een rode periode, ook wanneer de betreffende soorten aanwezig zijn. In deze situaties kunnen de rode hokken in bovenstaande kalender als oranje worden gelezen. Eventueel aanwezige nesten worden ontzien.

VII. Maaien van rietland

Algemeen

Het maaien van rietland is noodzakelijk om rietlanden in stand te houden en aldus te behouden als leefgebied voor vogels. Bij de werkzaamheden is het van belang om de vogelpopulaties te ontzien.

Het vollelds branden van ongemaaid riet valt niet onder de werking van de Gedragscode natuurbeheer. Hiervoor moet een ontheffing worden aangevraagd, wanneer zwaarder beschermde soorten hierdoor schade kunnen ondervinden.

Kalender maaien van rietland

	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sep	okt	nov	dec
Broedvogels	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Kwetsbare periode				■								

Voorzorgsmaatregelen

ALTIJD:

1. De algemene maatregelen worden altijd uitgevoerd (hoofdstuk 7).
2. Het maaisel wordt zo spoedig mogelijk na het maaien afgevoerd.
3. Wanneer sluis (onkruid) wordt verbrand, gebeurt dit zo spoedig mogelijk na het maaien.
4. Percelen waarin broedkolonies aanwezig zijn worden uitsluitend gemaaid vóórdat de vogels in het perceel zijn gearriveerd.

KWETSBAIRE PERIODE:

5. In de kwetsbare periode kunnen uitsluitend percelen worden gemaaid die voor de avifauna van gering belang zijn. Het gaat daarbij om percelen met een lage broedvogeldichtheid, waarbij het maaien geen wezenlijke invloed heeft op de populatieomvang. De te maaien percelen moeten bovendien vrij droog en in ieder geval goed beloopbaar zijn. Wanneer tijdens maaiwerkzaamheden in de kwetsbare periode een nest wordt aangetroffen, wordt dit ontzien door daar ruim omheen te maaien.

ONTHEFFINGSPERIODE:

6. In de periode die in de soortenbalk rood is gekleurd kan niet worden gewerkt tenzij:
 - a. uit inventarisatie is gebleken dat de betreffende soorten niet aanwezig zijn, of
 - b. voorafgaand een ontheffing is verkregen.

VIII. Schonen en baggeren van poelen en waterlopen

Algemeen

Onder 'poelen' worden hier verstaan kleine (<0,5 ha), geïsoleerd liggende waterpartijen. Bij waterlopen is sprake van een stelsel. Bij poelen en waterlopen zijn reguliere beheermaatregelen zoals baggeren en schonen aan de orde.

Bij poelen ligt het belang voor alles op amfibieën en daarnaast ook op insecten, in het bijzonder libellen. Deze laatste hebben echter niet een specifieke kwetsbare periode. De onderstaande kalender en voorzorgsmaatregelen zijn uitsluitend van toepassing op poelen en dus niet op waterlopen.

Voor waterlopen bestaat een andere gedragscode, namelijk die van de Unie van Waterschappen. Voor het schonen en baggeren van waterlopen wordt dan ook verwezen naar de relevante bepalingen van de gedragscode van de Unie van Waterschappen, zie www.uvw.nl, zoek op 'gedragscode'. Op deze bepalingen van de gedragscode van de Unie van Waterschappen geldt de volgende uitzondering voor rietlanden: Wanneer waterlopen zijn gelegen in rietlanden mag, in afwijking van de gedragscode van de Unie van Waterschappen, het schonen of baggeren plaatsvinden ná de oogst van het riet (februari/maart) mits het schonen gefaseerd plaatsvindt of het vrijkomende materiaal op de waterkant wordt gedeponeerd en daar minimaal één dag blijft liggen.

Kalender schonen van poelen (waterlopen: zie www.uvw.nl, zoek op 'gedragscode')

	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sep	okt	nov	dec
Amfibieën												
Kwetsbare periode												

Voorzorgsmaatregelen

ALTIJD:

1. De algemene maatregelen worden altijd uitgevoerd (hoofdstuk 7).
2. Het schonen gebeurt zo dat water en de daarin aanwezige dieren en zaden kunnen terugstromen naar het water; er wordt bij voorkeur gebruik gemaakt van korfmaaier/open bak.

KWETSBARE PERIODE:

3. In de kwetsbare periode zijn amfibieën in winterrust in de waterbodem. Schonen gebeurt in die periode alleen wanneer ten minste 25% van de waterbodem ongemoeid blijft.

ONTHEFFINGSPERIODE:

4. In de periode die in de soortenbalk rood is gekleurd kan niet worden gewerkt tenzij:
 - a. uit inventarisatie is gebleken dat de betreffende soorten niet aanwezig zijn, of
 - b. voorafgaand een ontheffing is verkregen.
Dit geldt niet van 1 april tot 15 augustus wanneer het gaat om een poel die is drooggevalen.

IX. Akkerwerkzaamheden

Algemeen

Het gaat hier met name om akkers, die van belang zijn voor in het bijzonder broedvogels (grauwe kiekendief, kwartelkoning e.d.) en/of (lokaal) voor zoogdieren (hamster). De werkzaamheden op akkers zijn met name bodembewerking, ploegen, bemesten, zaaien, oogsten, onderwerken gewas en gewasbescherming.

Kalender akkerwerkzaamheden

	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sep	okt	nov	dec
Broedvogels												
Kwetsbare periode												

Voorzorgsmaatregelen

ALTIJD:

1. De algemene maatregelen worden altijd uitgevoerd (hoofdstuk 7).
2. Bij aanwezigheid van de hamster worden de uit te voeren maatregelen aangepast aan de eisen van het Soortbeschermingsplan hamster.
3. Bij aanwezigheid van de kwartelkoning wordt een gebied van één ha rond de vastgestelde roeplaatsen niet bewerkt in de periode van 1 april tot 15 augustus.
4. Bij aanwezigheid van de grauwe kiekendief worden de nesten gemarkeerd en wordt een gebied van één ha rond een nest niet bewerkt in de periode van 1 april tot 15 augustus (of eerder indien alle jongen zijn uitgevlogen).
5. Bij aanwezigheid van de kwartel wordt zo laat mogelijk geoogst en wordt bij voorkeur tot 1 oktober een maaibreedte van het gewas aan de perceelsrand behouden.

KWETSBARE PERIODE:

6. In de kwetsbare periode worden geen werkzaamheden uitgevoerd indien er legsels van broedvogels en/of jonge kuikens worden aangetroffen, tenzij de legsels zijn gemarkeerd en er een strook van 5 meter rondom wordt vrijgehouden (zie ook punt 4).

x. Onderhoud van gebouwen en bouwwerken

Algemeen

Gebouwen kunnen van belang zijn als broedplaats, als verblijf- en overwinteringsplaats voor vleermuizen, amfibieën en reptielen en als leefgebied voor muurplanten en voor steenmarters.

De hier bedoelde werkzaamheden betreffen bestendig beheer en onderhoud, zoals schilderen, schoonmaken, maatregelen aan voegen en verwijderen van blad uit goten. De periode waarin geen werkzaamheden kunnen plaatsvinden is afhankelijk van de aanwezigheid van zwaarder beschermde soorten en de functie die het gebouw voor deze soorten heeft. Daarom is het uitgangspunt dat altijd gewerkt kan worden met inachtneming van de voorzorgsmaatregelen. Vanwege dit uitgangspunt is er dan ook geen natuurkalender.

Voorzorgsmaatregelen

1. De algemene maatregelen worden altijd uitgevoerd (hoofdstuk 7).
2. Bij onderhoudswerkzaamheden worden nestelgelegenheden en verblijfplaatsen van zwaarder beschermde diersoorten ongemoeid gelaten. Er vindt geen wezenlijke aantasting plaats van het microklimaat rondom deze plaatsen.
Indien dat niet mogelijk is, kan de maatregel niet onder de Gedragscode natuurbeheer worden uitgevoerd en dient een ontheffing te worden aangevraagd.
3. Groeiplaatsen van zwaarder beschermde muurplanten en muurvegetaties worden in stand gelaten. Indien dat niet mogelijk is, kan de maatregel niet onder de Gedragscode natuurbeheer worden uitgevoerd en dient een ontheffing te worden aangevraagd.
4. Bij de aanwezigheid van overwinterende soorten worden geen storende werkzaamheden uitgevoerd gedurende de periode van overwintering.
5. Bij de aanwezigheid van broedende soorten worden geen storende werkzaamheden uitgevoerd tijdens de periode van broeden.

BIJLAGEN

Bijlage 1 Wettelijk kader

In de Flora- en faunawet is een groot aantal dier- en plantensoorten aangewezen als beschermd soort. Op grond van artikel 8 van de Flora- en faunawet is het verboden om planten, behorende tot een beschermd inheemse plantensoort, te vernielen of te beschadigen. Verder is het op grond van de artikelen 9 tot en met 12 van de wet verboden om dieren, behorende tot een beschermd inheemse diersoort, te doden, te verwonden of opzettelijk te verontrusten, om hun nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren en om hun eieren te beschadigen of te vernielen.

Beschermd inheemse dier- en plantensoorten

Beschermd inheemse dier- en plantensoorten genieten niet allemaal in dezelfde mate bescherming. Het volgende onderscheid kan worden gemaakt:

- a) algemeen voorkomende beschermd inheemse dier- en plantensoorten (zie lijst I in bijlage 2); voor deze soorten, die zijn aangewezen bij ministeriële regeling, geldt een algemene vrijstelling van de verboden van de Flora- en faunawet. De aanwezigheid van zulke soorten is dan ook niet van belang bij het toepassen van de Gedragscode natuurbeheer. Wel is de algemene zorgplicht van artikel 2 van de Flora- en faunawet ook op deze soorten van toepassing.
- b) beschermd inheemse dier- en plantensoorten die niet zijn aangewezen als zeer algemeen voorkomende soort (zie lijst II in bijlage 2); deze categorie bestaat uit:
 - soorten van bijlage 1 van het Besluit vrijstelling beschermd dier- en plantensoorten;
 - soorten van de Habitatrichtlijn, bijlage IV;
 - soorten van de Vogelrichtlijn;
 - alle overige beschermd dier- en plantensoorten, die niet vallen onder één van de hiervoor sub a en b genoemde categorieën van soorten.

Voor de sub b genoemde soorten geldt, bij het uitvoeren van werkzaamheden in het kader van natuurbeheer, een vrijstelling van de verboden van de artikelen 8, 9, 10, 11 en 12 van de Flora- en faunawet, mits wordt gewerkt volgens een door de minister van EZ goedgekeurde gedragscode.

In de Gedragscode natuurbeheer wordt voor de categorie a, de algemeen voorkomende soorten, de term 'algemeen beschermd soorten' gebruikt. Voor de categorie b wordt de term 'zwaarder beschermd soorten' gebruikt.

Meer informatie over de categorieën beschermd inheemse dier- en plantensoorten vindt u op: mijn.rvo.nl

Op de genoemde verbodsbepalingen bestaan uitzonderingen, die zijn vastgelegd in het Besluit Vrijstelling beschermd dier- en plantensoorten. Dit besluit maakt, onder meer, de uitvoering van reguliere natuurbeheerwerkzaamheden mogelijk via een vrijstelling, onder voorwaarde dat gewerkt wordt volgens een door de staatssecretaris van EZ goedgekeurde gedragscode. Degene die werkzaamheden laat uitvoeren moet aan de handhaver kunnen aantonen dat hij handelt conform die gedragscode.

Bijlage 2 Beschermd inheemse dier- en plantensoorten Flora- en faunawet

Algemeen beschermde soorten

De Gedragscode natuurbeheer heeft betrekking op de zwaarder beschermde soorten die vermeld staan in lijst II van deze bijlage.

In de praktijk van de Flora- en faunawet is ook sprake van 'algemeen beschermde' soorten. Dat zijn algemene, maar niettemin wettelijk beschermde soorten waarvoor een algehele vrijstelling van de artikelen 8 t/m 12 van de Flora- en faunawet geldt, althans voor de werkzaamheden die vallen onder de vrijstellingsregeling. Aan deze vrijstelling zijn geen aanvullende eisen gesteld. Deze soorten, die zijn opgenomen in onderstaande lijst I, zijn dus voor de Gedragscode natuurbeheer niet relevant.

Voor andere werkzaamheden dan hierboven bedoeld, is voor de soorten in lijst I wél een ontheffing nodig. Een ontheffingaanvraag voor deze soorten wordt getoetst aan het criterium 'doet geen afbreuk aan gunstige staat van instandhouding van de soort' (zgn. lichte toets).

Lijst I: Algemeen beschermde soorten

Zoogdieren

Aardmuis	<i>Microtus agrestis</i>
Bosmuis	<i>Apodemus sylvaticus</i>
Dwergmuis	<i>Micromys minutus</i>
Bunzing	<i>Mustela putorius</i>
Dwergspitsmuis	<i>Sorex minutus</i>
Egel	<i>Erinaceus europeus</i>
Gewone bosspitsmuis	<i>Sorex araneus</i>
Haas	<i>Lepus europeus</i>
Hermelijn	<i>Mustela erminea</i>
Huisspitsmuis	<i>Crocidura russula</i>
Konijn	<i>Oryctolagus cuniculus</i>
Mol	<i>Talpa europea</i>
Ondergrondse woelmuis	<i>Pitymys subterraneus</i>
Ree	<i>Capreolus capreolus</i>
Rosse woelmuis	<i>Clethrionomys glareolus</i>
Tweekleurige bosspitsmuis	<i>Sorex coronatus</i>
Veldmuis	<i>Microtus arvalis</i>
Vos	<i>Vulpes vulpes</i>
Wezel	<i>Mustela nivalis</i>
Woelrat	<i>Arvicola terrestris</i>

Reptielen en amfibieën

Bastaardkikker	<i>Rana esculenta</i>
Bruine kikker	<i>Rana temporaria</i>
Gewone pad	<i>Bufo bufo</i>

Kleine watersalamander	<i>Triturus vulgaris</i>
Meerkikker	<i>Rana ridibunda</i>

Mieren

Behaarde rode bosmier	<i>Formica rufa</i>
Kale rode bosmier	<i>Formica polyctena</i>
Stronkmier	<i>Formica truncorum</i>
Zwartrugbosmier	<i>Formica pratensis</i>

Slakken

Wijngaardslak	<i>Helix pomatia</i>
---------------	----------------------

Vaatplanten

Aardaker	<i>Lathyrus tuberosus</i>
Akkerklokje	<i>Campanula rapunculoides</i>
Brede wespenorchis	<i>Epipactis helleborine</i>
Breed klokje	<i>Campanula latifolia</i>
Dotterbloem	<i>Caltha palustris</i>
Gewone vogelmelk	<i>Ornithogalum umbellatum</i>
Grasklokje	<i>Campanula rotundifolia</i>
Grote kaardenbol	<i>Dipsacus fullonum</i>
Kleine maagdenpalm	<i>Vinca minor</i>
Knikkende vogelmelk	<i>Ornithogalum nutans</i>
Koningsvaren	<i>Osmunda regalis</i>
Slanke sleutelbloem	<i>Primula elatior</i>
Zwanebloem	<i>Butomus umbellatus</i>

Zwaarder beschermde soorten

Lijst II bevat de soorten die wél relevant zijn voor de Gedragscode natuurbeheer. De lijst bestaat in feite uit alle beschermde dier- en plantensoorten in Nederland behalve de algemeen beschermde soorten van lijst I. Tot de soorten van lijst II behoren de volgende categorieën:

- De in Nederland voorkomende soorten van bijlage IV van de Europese Habitatrichtlijn. Het gaat om soorten die van Europees belang zijn en die strikt moeten worden beschermd. Deze soorten zijn in lijst II aangeduid met 'Hr.IV'.
- De – doorgaans zeer zeldzame – soorten die zijn genoemd in bijlage 1 bij het Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten (de zogeheten 'AMvB-soorten'). De Nederlands wetgever heeft deze soorten als strikt te beschermen soorten aangewezen in aanvulling op de hiervoor bedoelde 'Europese' soorten. Deze soorten zijn in lijst II aangeduid met 'AMvB'.
- Een aantal zwaarder beschermde soorten die betrekkelijk zeldzaam zijn. Deze soorten worden wel aangeduid als de 'overige soorten', omdat het geen 'algemeen beschermde soorten' zijn en geen 'strikt te beschermen soorten'. Het is in feite dus de restcategorie van beschermde inheemse dier- en plantensoorten in Nederland. Deze soorten zijn in lijst II aangeduid met 'Over'.
- Ten slotte maken ook alle inheemse vogelsoorten deel uit van lijst II, maar deze zijn ter besparing van papier niet allemaal opgesomd.

Lijst II: Zwaarder beschermde soorten

Zoogdieren

Baardvleermuis	<i>Myotis mystacinus</i>	Hr.IV
Bechstein's vleermuis	<i>Myotis bechsteinii</i>	Hr.IV
Bever	<i>Castor fiber</i>	Hr.IV
Boommarter	<i>Martes martes</i>	AMvB
Bosvleermuis	<i>Nyctalus leisleri</i>	Hr.IV
Brandt's vleermuis	<i>Myotis brandtii</i>	Hr.IV
Bruinvis	<i>Phocoena phocoena</i>	Hr.IV
Damhert	<i>Dama dama</i>	Over.
Das	<i>Meles meles</i>	AMvB
Edelhert	<i>Cervus elaphus</i>	
Eekhoorn	<i>Sciurus vulgaris</i>	Over.
Eikelmuis	<i>Eliomys quercinus</i>	AMvB
Euraziatische lynx	<i>Lynx lynx</i>	Hr.IV
Franjestaart	<i>Myotis nattereri</i>	Hr.IV
Gewone dolfin	<i>Delphinus delphis</i>	Hr.IV
Gewone dwergvleermuis	<i>Pipistrellus pipistrellus</i>	Hr.IV
Gewone grootoorvleer-muis	<i>Plecotus auritus</i>	Hr.IV
Gewone zeehond	<i>Phoca vitulina</i>	AMvB
Grijze grootoorvleermuis	<i>Plecotus austriacus</i>	Hr.IV
Grijze zeehond	<i>Halichoerus grypus</i>	Over.
Grote bosmuis	<i>Apodemus flavicollis</i>	Over.
Grote hoefijzerneus	<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>	Hr.IV
Hamster	<i>Cricetus cricetus</i>	Hr.IV
Hazelmuis	<i>Muscardinus avellanarius</i>	Hr.IV
Ingekorven vleermuis	<i>Myotis emarginatus</i>	Hr.IV
Kleine dwergvleermuis	<i>Pipistrellus pygmaeus</i>	Hr.IV
Kleine hoefijzerneus	<i>Rhinolophus hipposideros</i>	Hr.IV
Laatvlieger	<i>Eptesicus serotinus</i>	Hr.IV
Meervleermuis	<i>Myotis dasycneme</i>	Hr.IV
Mopsvleermuis	<i>Barbastella barbastellus</i>	Hr.IV
Nathusius' dwergvleermuis	<i>Pipistrellus nathusii</i>	Hr.IV
Noordse woelmuis	<i>Microtus oeconomus</i>	Hr.IV
Otter	<i>Lutra lutra</i>	Hr.IV
Rosse vleermuis	<i>Nyctalus noctula</i>	Hr.IV
Steenmarter	<i>Martes foina</i>	Over.
Tuimelaar	<i>Tursiops truncatus</i>	Hr.IV
Tweekleurige vleermuis	<i>Vespertilio murinus</i>	Hr.IV
Vale vleermuis	<i>Myotis myotis</i>	Hr.IV
Veldspitsmuis	<i>Crocidura leucodon</i>	AMvB
Waterspitsmuis	<i>Neomys fodiens</i>	AMvB
Waternvleermuis	<i>Myotis daubentonii</i>	Hr.IV
Wild zwijn	<i>Sus scrofa</i>	Over.
Wilde kat	<i>Felis silvestris</i>	Hr.IV
Witflankdolfijn	<i>Lagenorhynchus acutus</i>	Hr.IV
Witsnuitdolfijn	<i>Lagenorhynchus albirostris</i>	Hr.IV

Reptielen en amfibieën

Adder	<i>Vipera berus</i>	AMvB
Alpenwatersalamander	<i>Triturus alpestris</i>	Over.
Boomkikker	<i>Hyla arborea</i>	Hr.IV
Geelbuikvuurpad	<i>Bombina variegata</i>	Hr.IV
Gladde slang	<i>Coronella austriacus</i>	Hr.IV
Hazelworm	<i>Anguis fragilis</i>	AMvB
Heikikker	<i>Rana arvalis</i>	Hr.IV
Kamsalamander	<i>Triturus cristatus</i>	Hr.IV
Knoflookpad	<i>Pelobates fuscus</i>	Hr.IV
Levendbarende hagedis	<i>Lacerta vivipara</i>	Over.
Muurhagedis	<i>Podarcis muralis</i>	Hr.IV

Poelkikker	<i>Rana lessonae</i>	Hr.IV
Ringslang	<i>Natrix natrix</i>	AMvB
Rugstreeppad	<i>Bufo calamita</i>	Hr.IV
Vinpoetsalamander	<i>Triturus helveticus</i>	AMvB
Vroedmeesterpad	<i>Alytes obstetricans</i>	Hr.IV
Vuursalamander	<i>Salamandra salamandra</i>	AMvB
Zandhagedis	<i>Lacerta agilis</i>	Hr.IV

Dagvlinders

Bruin dikkopje	<i>Erynnis tages</i>	AMvB
Donker pimperlblauwtje	<i>Maculinea nausithous</i>	Hr.IV
Dwergblauwtje	<i>Cupido minimus</i>	AMvB
Dwergdikkopje	<i>Thymelicus acteon</i>	AMvB
Groot geaderd witje	<i>Aporia crataegi</i>	AMvB
Grote ijsvogelvlinder	<i>Limenitis populi</i>	AMvB
Grote vuurvlinder	<i>Lycaena dispar</i>	Hr.IV
Heideblauwtje	<i>Plebejus argus</i>	AMvB
Iepepage	<i>Strymonidia w-album</i>	AMvB
Kalkgraslanddikkopje	<i>Spialia sertorius</i>	AMvB
Keizersmantel	<i>Argynnis paphia</i>	AMvB
Klaverblauwtje	<i>Cyaniris semiargus</i>	AMvB
Moerasparelmoervlinder	<i>Euphydryas aurinia</i>	Over.
Pimperlblauwtje	<i>Maculinea teleius</i>	Hr.IV
Purperstreepparelmoervlinder	<i>Brenthis ino</i>	AMvB
Rode vuurvlinder	<i>Palaeochrysophanus hippothoe</i>	AMvB
Rouwmantel	<i>Nymphalis antiopa</i>	AMvB
Tijmblauwtje	<i>Maculinea arion</i>	Hr.IV
Tweekleurig hooibeestje	<i>Coenonympha arcania</i>	AMvB
Vals heideblauwtje	<i>Lycaeides idas</i>	Over.
Veenbesparelmoervlinder	<i>Balaria aquilonais</i>	AMvB
Veenhooibeestje	<i>Coenonympha tullia</i>	AMvB
Veldparelmoervlinder	<i>Melitaea cinxia</i>	AMvB
Woudparelmoervlinder	<i>Melitaea diamina</i>	AMvB
Zilverstreephooibeestje	<i>Coenonympha hero</i>	Hr.IV
Zilvervlek	<i>Clossiana euphrasyne</i>	AMvB

Libellen

Bronslibel	<i>Oxygastra curtisii</i>	Hr.IV
Gaffellibel	<i>Ophiogomphus cecilia</i>	Hr.IV
Gevlekte witsnuitlibel	<i>Leucorrhinia pectoralis</i>	Hr.IV
Groene glazenmaker	<i>Aeshna viridis</i>	Hr.IV
Noordse winterjuffer	<i>Sympecma paedisca</i>	Hr.IV
Oostelijke witsnuitlibel	<i>Leucorrhinia albifrons</i>	Hr.IV
Rivierrombout	<i>Stylurus flavipes</i>	Hr.IV
Sierlijke witsnuitlibel	<i>Leucorrhinia caudalis</i>	Hr.IV

Vissen

Beekprik	<i>Lampetra planeri</i>	AMvB
Bermpje	<i>Noemacheilus barbatulus</i>	Over.
Bittervoorn	<i>Rhodeus cericeus</i>	AMvB
Elrits	<i>Phoxinus phoxinus</i>	AMvB
Gestippelde alver	<i>Alburnoides bipunctatus</i>	AMvB
Grote modderkruiper	<i>Misgurnus fossilis</i>	AMvB
Houting	<i>Conegonus oxyrrhynchus</i>	Hr.IV
Kleine modderkruiper	<i>Cobitis taenia</i>	Over.
Rivierdonderpad	<i>Cottus gobio</i>	Over.
Rivierprik	<i>Lampetra fluviatilis</i>	AMvB
Steur	<i>Acipenser sturio</i>	Hr.IV

Vaatplanten

Aangebrande orchis	<i>Orchis ustulata</i>	Over.	Ronde zonnedaauw	<i>Drosera rotundifolia</i>	Over.
Aapjesorchis	<i>Orchis simia</i>	Over.	Rood bosvogeltje	<i>Cephalanthera rubra</i>	Over.
Beenbreek	<i>Narthecium ossifragum</i>	Over.	Ruig klokje	<i>Campanula trachelium</i>	Over.
Bergklokje	<i>Campanula rhomboidalis</i>	Over.	Schubvaren	<i>Ceterach officinarum</i>	Over.
Bergnachtorchis	<i>Platanthera chlorantha</i>	Over.	Slanke gentiaan	<i>Gentianella amarella</i>	Over.
Bijenorchis	<i>Ophrys apifera</i>	Over.	Soldaatje	<i>Orchis militaris</i>	Over.
Blaasvaren	<i>Cystopteris fragilis</i>	Over.	Spaanse ruiter	<i>Cirsium dissectum</i>	Over.
Blauwe zeedistel	<i>Eryngium maritimum</i>	Over.	Steenanjer	<i>Dianthus deltoides</i>	Over.
Bleek bosvogeltje	<i>Cephalanthera damasonium</i>	Over.	Steenbreekvaren	<i>Asplenium trichomanes</i>	Over.
Bokkenorchis	<i>Himantoglossum hircinum</i>	Over.	Stengelloze sleutelbloem	<i>Primula vulgaris</i>	Over.
Brede orchis	<i>Dactylorhiza m. majalis</i>	Over.	Stengelomvattend havikskruid	<i>Hieracium amplexicaule</i>	Over.
Bruinrode wespenorchis	<i>Epipactis atrorubens</i>	Over.	Stijf hardgras	<i>Catopodium rigidum</i>	Over.
Daslook	<i>Allium ursinum</i>	Over.	Tongvaren	<i>Asplenium scolopendrium</i>	Over.
Dennenorchis	<i>Goodyera repens</i>	Over.	Valkruid	<i>Arnica montana</i>	Over.
Drijvende waterweegbree	<i>Luronium natans</i>	Hr.IV	Veenmosorchis	<i>Hammarbya paludosa</i>	Over.
Duitse gentiaan	<i>Gentianella germanica</i>	Over.	Veldgentiaan	<i>Gentianella campestris</i>	Over.
Franjementiaan	<i>Gentianella ciliata</i>	Over.	Veldsalie	<i>Salvia pratensis</i>	Over.
Geelgroene wespenorchis	<i>Epipactis muelleri</i>	Over.	Vleeskleurige orchis	<i>Dactylorhiza incarnata</i>	Over.
Gele helmblom	<i>Pseudofumaria lutea</i>	Over.	Vliegenorchis	<i>Ophrys insectifera</i>	Over.
Gevlekte orchis	<i>Dactylorhiza maculata</i>	Over.	Vogelnestje	<i>Neottia nidus-avis</i>	Over.
Groene nachtorchis	<i>Coeloglossum viride</i>	Over.	Voorjaarsadonis	<i>Adonis vernalis</i>	Over.
Groenknoelorchis	<i>Liparis loeselii</i>	Hr.IV	Wantsenorchis	<i>Orchis coriophora</i>	Over.
Groensteel	<i>Asplenium viride</i>	Over.	Waterdrieblad	<i>Menyanthes trifoliata</i>	Over.
Groot zeegras	<i>Zostera marina</i>	AMvB	Weideklokje	<i>Campanula patula</i>	Over.
Grote keverorchis	<i>Listera ovata</i>	Over.	Weiriekende nachtorchis	<i>Platanthera bifolia</i>	Over.
Grote muggenorchis	<i>Gymnadenia conopsea</i>	Over.	Wilde gagele	<i>Myrica gale</i>	Over.
Gulden sleutelbloem	<i>Primula veris</i>	Over.	Wilde herfsttijloos	<i>Colchicum autumnale</i>	Over.
Harlekijn	<i>Orchis morio</i>	Over.	Wilde kievitbloem	<i>Fritillaria meleagris</i>	Over.
Herfstschroeforchis	<i>Spiranthes spiralis</i>	Over.	Wilde marjolein	<i>Origanum vulgare</i>	Over.
Hondskruid	<i>Anacamptis pyramidalis</i>	Over.	Wit bosvogeltje	<i>Cephalanthera longifolia</i>	Over.
Honingorchis	<i>Herminium monorchis</i>	Over.	Witte muggenorchis	<i>Pseudorchis albida</i>	Over.
Jeneverbes	<i>Juniperus communis</i>	Over.	Zinkviooltje	<i>Viola lutea calaminaria</i>	Over.
Klein glaskruid	<i>Parietaria judaica</i>	Over.	Zomerklokje	<i>Leucocjum aestivum</i>	Over.
Kleine keverorchis	<i>Listera cordata</i>	Over.	Zomerschroeforchis	<i>Spiranthes aestivalis</i>	Hr.IV
Kleine zonnedaauw	<i>Drosera intermedia</i>	Over.	Zwartsteel	<i>Asplenium adiantum-nigrum</i>	Over.
Klokjesgentiaan	<i>Gentiana pneumonanthe</i>	Over.	Kevers		
Kluwenklokje	<i>Campanula glomerata</i>	Over.	Brede geelrandwater- roofkever	<i>Dytiscus latissimus</i>	Hr.IV
Koraalwortel	<i>Corallorhiza trifida</i>	Over.	Gestreepte waterroofkever	<i>Graphoderus bilineatus</i>	Hr.IV
Kruipend moeras scherm	<i>Apium repens</i>	Hr.IV	Heldenbok	<i>Cerambyx cerdo</i>	Hr.IV
Kruisbladgentiaan	<i>Gentiana cruciata</i>	Over.	Juchtleerkever	<i>Osmoderma eremita</i>	Hr.IV
Lange ereprijs	<i>Veronica longifolia</i>	Over.	Vliegend hert	<i>Lucanus cervus</i>	Over.
Lange zonnedaauw	<i>Drosera anglica</i>	Over.	Kreeftachtigen		
Mannetjesorchis	<i>Orchis mascula</i>	Over.	Rivierkreeft	<i>Astacus astacus</i>	Over.
Maretak	<i>Viscum album</i>	Over.	Weekdieren		
Moeraswespenorchis	<i>Epipactis palustris</i>	Over.	Bataafse stroommossel	<i>Unio crassus</i>	Hr.IV
Muurbloem	<i>Erysimum cheiri</i>	Over.	Platte schijfhoren	<i>Anisusvorticulus</i>	Hr. IV
Parnassia	<i>Parnassia palustris</i>	Over.	Vogels		
Pijlscheefkelk	<i>Arabis hirsuto sagittata</i>	Over.	<i>Alle inheemse vogelsoorten</i>		
Poppenorchis	<i>Aceras anthropophorum</i>	Over.			
Prachtklokje	<i>Campanula persicifolia</i>	Over.			
Purperorchis	<i>Orchis purpurea</i>	Over.			
Rapunzelklokje	<i>Campanula rapunculus</i>	Over.			
Rechte driehoeksvaren	<i>Gymnocarpium robertianum</i>	Over.			
Rietorchis	<i>Dactylorhiza majalis</i>	Over.			

Bijlage 3 Checklist natuurbeheer

Deel 1: Werkvoorbereiding

Deze Checklist Natuurbeheer deel 1 wordt vóór aanvang van de werkzaamheden door de beheerder ingevuld en ondertekend. Ook de aannemer ondertekent als blijk van ontvangst, kennisname en akkoord. De Checklist Natuurbeheer wordt in tweevoud opgemaakt; beheerder en aannemer behouden elk een getekend exemplaar. De checklist wordt tenminste twee jaar bewaard.

→ Op welk(e) (deel)gebied(en)/object(en) heeft deze checklist betrekking?

Gebieds-/objectaanduiding:

.....
.....

→ Indien de werkzaamheden slechts een deel van het gebied of object betreffen, dient een kaart toe te worden gevoegd. Is als bijlage een kaart toegevoegd met daarop de locatie(s) van de werkzaamheden?

- Ja
- Nee

→ Welke soort werkzaamheden worden uitgevoerd? Aankruisen wat van toepassing is; meer dan één mogelijk:

- begrazen van natuurterreinen
- omzagen en afzetten van houtige beplantingen
- plaggen, chopperen, maaien en strooisel vegen van heide
- branden van heide
- beheer van weidevogelgrasland
- beheer van bijzondere gras- en hooilanden
- maaien van rietland
- schonen en baggeren van poelen en waterlopen
- akkerwerkzaamheden
- onderhoud van gebouwen en bouwwerken

→ Omschrijving van de uit te voeren werkzaamheden:

.....
.....
.....
.....
.....

➔ Zijn er zwaarder beschermde soorten en/of elementen aanwezig in het plangebied?

	Aantal locaties van nesten of voorkomens, gemarkeerd door beheerder	
	Locaties gemarkeerd op kaart:	Aangewezen en gemarkeerd in het terrein:
Elementen die worden gespaard en ontzien:		
• Horstbomen en nestkasten van roofvogels		
• Bomen met holen, spleten, rottingsgaten		
• Nesten van kolonievogels		
• Mierenhopen		
• Dassenburchten		
• Jeneverbesbomen		
•		
•		
•		
Broedgevallen van vogels:		
•		
•		
•		
•		
•		
•		
•		
•		
•		
•		
Andere plant- of diersoorten die bescherming behoeven:		
•		
•		
•		
•		
•		
•		
•		
•		
•		
•		
•		

➔ **Afspraken tussen beheerder en aannemer:**

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

BEHEERDER:

AANNEMER:

Datum

Datum

Plaats

Plaats

Naam

Naam

Handtekening

Handtekening

Deel 2: Afwijking

Deze Checklist Natuurbeheer deel 2 wordt, na de werkzaamheden, ingevuld wanneer is afgeweken van de uitvoering zoals beschreven in deel 1.

➔ Op welke wijze is afgeweken van de uitvoering zoals beschreven in deel 1, en waarom?

Afwijkingen ten opzichte van deel 1 van de checklist natuurbeheer:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

➔ Indien van de planning is afgeweken vanwege de aanwezigheid van beschermde plant- en/of diersoorten die niet op voorhand bekend waren, is het nodig om de locaties op kaart aan te geven. Is in bijlage een kaart met aanvullende beschermde soorten opgenomen?

- ja
 nee

BEHEERDER:

AANNEMER:

Datum

Datum

Plaats

Plaats

Naam

Naam

Handtekening

Handtekening